

૫૬૨૦ ૧૧ ૧૫

શ્રી નવીન

રામ રાજ્ય વિયોગનં खेलनां गायनो.

શ્રીમન્ત યાદવનાડ સરકાર સયાજીરાવ મહારાજાશ્રિત
શ્રી દેશી નાટક સમાજને માટે.

(આ નાટક રજા વિના છપાવવું કે બજાવવું નહીં.)

અમદાવાદ

"ત્રિભૂવન" પ્રીન્ટિંગ પ્રેસમાં છાપ્યાં.

સંવત ૧૯૫૦

સને ૧૮૪૪

અંબ સવામિત્વના સર્વ હક્ક કર્તાએ સ્વાધિન રાખ્યા છે.

કિંમત ૦-૨-૦.

શ્રી પરમાત્મને નમઃ
શ્રી નવીન રામ રાજ્ય વિયોગ
ખેલનાં ગાયનો.

શ્રી પરમાત્મને નમઃ શ્રી નવીન રામ રાજ્ય વિયોગ.

ટુંક સાર.

- મ. ૧ ઇંદ્રની દરબાર; દેવીઓ રાવણથી પોતાને પાતાં દુઃખની ફરિયાદ કરવા આવે છે; ઇંદ્ર રામને વનમાં વળાવવા માટે કળયુગને મોકલે છે.
- મ. ૨ વનમાં શ્રવણની આંધ માતા પિતા પ્રત્યેની લક્ષ્મિ. સાધુનો સંધ શિકાર માટે નિકળેલા દશરથને સરોવર તરફનો રસ્તો મળવો; આંધળે ખેડે.
- મ. ૩ સરોવર ઉપર દશરથથી શ્રવણનું મંત્ર.
- મ. ૪ કેકેઇને બહાલી થયેલી મંથરાને ભોળાવવા કળિયુગનો વિચાર.
- મ. ૫ શ્રવણનાં વૃદ્ધ માતા પિતાનું શ્રવણ મુત્રાની ખજાર મળ્યાં દશરથને શાપ આપી મરવું.
- મ. ૬ દશરથના રાજ્યમાં ક્રોધ થતા અધર્મથી બ્રાહ્મણના જુવાન બોહરાનું બાપ પહેલાં મરવું; રાજા પાસે રાવ ખવાજવું.
- મ. ૭ રામ લક્ષ્મણનું ઉપરના અધર્મ કરનારની તપાસ કરવા જવું.
- મ. ૮ શંયુકની તપશ્રયા; રામ લક્ષ્મણથી પકડાવું.
- મ. ૯ રામ લક્ષ્મણનું શંયુકને લઈ દરબારમાં હાજર થવું.

(૩)

અંક બીજો.

- પ્ર. ૧ બાગમાં ફુલ વિણવા આવેલી મંથરાના કદંબના ઝાડમાંથી કળિયુગનું પ્રવેશનું. અગ્નિયુગ મંથરાનું રૂપ બદલાવુ રામને નિંદનું. એક વરિષ્ઠતા સિપાઇનું સાંભળવું; મારવા તૈયારી કરનાં મંથરાનું નામી હુટવું.
- પ્ર. ૨ રસ્તામાં નગરવાસીઓનો આનંદ-મંથરાનું પકડાવું.
- પ્ર. ૩ શંખુકનું અપમન-મંથરાને શિક્ષા; નગરવાસીઓને ત્યાં.
- પ્ર. ૪ શંખુકનો રામ દુપર વેર લેવા વિચાર; સ્ત્રી વેશ કરી કદંબના તરફ જવું; મોતીનો આનંદ.
- પ્ર. ૫ શંખુકની મદદ; મંથરાનું કદંબનામાંથી છુટવું.
- પ્ર. ૬ રામ પ્રત્યે અપૂર્ણ પ્રેમવાળી કૈકેયીને મંથરા બોળવેછે; કળિયુગનો પ્રવેશ.
- પ્ર. ૭ કૈકેયીનાં વર માગવાં દશરથનું દુઃખ; રામનું વનવાસ માટે તૈયારી કરવા જવું.
- પ્ર. ૮ કૌશલ્યાની રજા લેઈ રામ લક્ષ્મણનું જવું.
- પ્ર. ૯ સદ્ગુણી સીતાની પતિ સાથે વનવાસની તૈયારી.
- પ્ર. ૧૦ ઓરમાન માનું દુઃખ નથી વહુનો વરઘોડો.
- પ્ર. ૧૧ રામ લક્ષ્મણ સીતાનું દશરથની રજા લેઈ જવું.

અંક ત્રીજો.

- પ્ર. ૧ ભરત શત્રુઘ્ન મોસાળમાં; ભરતને માહુ સ્વપ્ન; બન્ને બાઈનું અયોધ્યા આવવા નિમ્મળવું.

પ્ર. ૨ બ્રહ્મા બરધારનો કામદો.

પ્ર. ૩ રામ, લક્ષ્મણ, સીતા વનમાં; રામ મુંમંતને પાછા વાળે છે; સીતા અને લક્ષ્મણની કસોટી.

પ્ર. ૪ બ્રહ્માની સ્ત્રીની અવદશા; ધણીને સજ કરવા કરાવ; ધણીની મારફતેજ માર ઉપર સંદેશો; ભરત શત્રુઘ્ન; સુત્રી અયોધ્યા; રાજ ધ્વજ ભાગેડી જોઇ ગભરાઇ માપાસે હકિત જાણવા દોડવું.

પ્ર. ૫ રામ, લક્ષ્મણ સીતા ગંગા કિનારે; માછીઓ સાથે બનન.

પ્ર. ૬ કૈકયી અને મથરા; ભરત શત્રુઘ્નને મુગટ આપવા કાલાવાલા; બન્નેનું તિરસ્કાર સાથે નિકળવું; કૈકયીની કટાર કાઢી મરવા તઈયાની; દેવવાણી; રામ પાસે માફ માગવા જવું.

પ્ર. ૭ બ્રહ્મા ધણીનો વરદેહો; હારી પાંસરા જવું.

પ્ર. ૮ લક્ષ્મણ તથા સાધુઓ, લક્ષ્મણ શત્રુઘ્નનો ભેટો.

પ્ર. ૯ ભરત વૈષ્ણવિગેરનું વનમાં રામચંદ્રને મળવું; પાછા ફરવા વિનવવું; રામની ના ભરતની અગી મરવા તઈમારી; નારદ; દેવમંડળ—સમાપ્તિ.

શ્રી પરમાત્મને નમઃ

શ્રી નવીન રામ રાજ્ય વિયોગના રાજના ગાયનો.

દેવમંડળ—

૧

આનદે આવી આજ, અંચળ ચિત્તેથી
લીલા વાંસળી મરદંગ, ધનનન થેઠકાર—આ૦
સુરપતિ મંગળ કુસુમે વધાવી, આવી ચરણમાં શિશ નમાવી
જયજય ધ્યજ ચોમેર ઉડાવી
મિગતીલંગ ક્રુમકિટનિકકરકે, તનનનનનન તતાથેઈ તત્તથેઈ
રંગ મચાવે; ગગગગરિ ધપ, ગગગગગરિસા
ધર ક્રુમંડ ધર ક્રુમંડ મંગળ કારી—આ૦

દેવીઓ—

૨

મહારાજ આપ બેઠે દૃષ્ટી દુઃખરજની
ત્રાહી ત્રાહી કરી આવી મળી સજની—માહા૦
અસુરોનુ બળ વધ્યું, સુરતાણું માન ધટ્યું
આશા તુમ પદજની—માહા૦
ઠેર ઠેર કરે યામ, ધર્મે ધ્યાન નાહી જાય
શરણે આ પુણ્યધ્વજની—માહા૦

ધન્દરેવ—

૩

છે તારી મહદ પર પુરો આધાર, હુકમ તું હાજર નિત્ય બજવવા
કંઠ્ય કંઠ્ય દુશમનને પગવવા—છે.

હાલ હાલ સઉ કારજ તજવા, શુર અવધપુર બણી ડગ બરવા
રક્ષપતિ રાજ્યાસનથી ચુકવવા, તું આવા સુર જનના કામે તૈયાર છે.

અમળા—

૪

જય જયકાર જય જયકાર, આશીરવાદે સુરમંડળના

જય જય યાઓ—જય.

સત્વર શુરવીર જા તું તારા કામે

મંગળ મંગળ આ છે કરજ તણે જીવનમાં—જય.

આંધળો—આંધળી

૫

શો પાપે આ આંધાપો ઓ પાપજી આવ્યો અમારે કરમ

લોક કેછે થયું છે પ્રભાત, અમને એતો અચંબાની વાત

કેવું પરભાતને કેવી રાત ઓ બાપજી—આવ્યો.

કાઠ કેશે આ છે લાલ, વળી લીલું કલ્હાર, પીળું ઘોળું શ્રીકાર

કેવું લાલ કેવું લીલું પીળું હોશે ઓ બાપજી—આવ્યો.

ન્યાં ન્યાંજીએ ત્યાં કેશે ખસ ખસ, બાળુએ ચાલ જાએ ખોપ ખસ ખસ

અમે ગભરાઈએ સાંભળીઆ, ખસ ખસ ઓ બાપજી—આવ્યો.

અવળુ—

૬

માતને તાતની સાચી સેવામાં સૌંધું આ તન મન ધન;

સર્વ સેવાનો એ સાર અસંખ્ય જેના આભાર;

વાળ્યો કાણે પાડ—સૌંધું

પાળે પોશે પ્રેમથી ને કે જ્ઞાનનું દાન
એવા વૃદ્ધ વડીલને વિસરે હરામી હેવાન—સોંપ્યું.
તીરથ સંઘળાં ફરી વળે જપ તપ કરે અપાર
માત તાતની ભક્તિ વીણુ લિંપણુ ઉપર છાર—સોંપ્યું.

સાધુ મંડળી

૭

રામ ભજનકો દીઆ કમલમુખ રામ ભજનકોદીઆ—
દુર્લભ માનવ જનમએ પાયા, મુરખને ધુલ દીયા—
કંચન જેસી કાયા પાયા, સાથેક કષ્ટુ નહીં કીયા—
ચાતુર હોકે ક્યંઉરે ચેતન, પાપ ગઠડી સીર લીયા—

૮

કયહં બોલે બે ડોકરી યુથુ
આમ વળગે બાવાજી મનહુ—કયહં
રામજીકી નીંદા; આતો દીલસે દંગ;
ચલ લગેં ઓ બાપરે, મરી ગઢરે
ફિર બોલેગીકે?

શેર દાણા તું લે, બાવા જાવા તું કે—કયહં.

અવશ્ય.—

૯

દેખીસુંદર ગગન, મન્ન મગન, નાચે ધનનન અતિ ઉમંગરે
તોયે દીસે અંધકાર ચંદ્ર વિનારે—
આ અંધકાર દુર કાદનાર ચંદ્રકાન્તિ
સકળ જગત જન ચિત્ત કારનાર આપી શાન્તિ
નથી નજર આવતી જરીક દાળનાર આન્તિ
અરે ચંદ્ર પુત્ર વિના દિસે ગગન આનકાન્તિ
અરે એક પુત્ર વમર પ્યોચે માલ લલિત અર્ધ—

અવળુ.—

૧૦

નરનાથ જલ્દી જીને પાળે મારા પિતાને પાણી લઈને—
 શું શું કહેશે શુંશું કરશે અધ વડેલ હું મરતાં,
 વચ્ચ વિખૂટી મામની પેઠે, મરશે ઝુરતાં ઝુરતાં. નર૦
 અવળુ અવળુ એ ઢાને કહેશે, કાણુ કહેશે હાજી,
 પાંખ વિનાના પંખીની પેઠે રહ્યાં રણમાં માત પિતાજી—નર૦
 માત પિતાને અધવચ મુકી નિસર્યો હું નિરભાગી,
 જનમે જનમ માત તાતની સેવા, માણુ પ્રભુ પાપ ભાગી. નર૦

કશરથ—

૧૧

હું પસ્તાઉં સરદાર પાપીનો, મારી બ્રાહ્મણને તીર, જીવજ લીધો. હું.
 પામ્યો શાપ કહણુ એ પાપે, હાય યશે શું હરિ દુરજનનુ. હું.
 આંખ છિનાવી લેઈ અધાની, હરી ન બેસીશ કામ કદી હું. હું.

રામ લક્ષ્મણ—

૧૨

મૃતું નથી રહેજે પડ્યું રે મહારાય,
 રેવું એતો ખાંડાની ધારે ગણાય—
 રાજ્ય ધણીએ રાખવી રૈયત ઉપર રેમ,
 નિજ સુખને કોરે કરી ઇચ્છે જગતું ક્ષેમ સુ.
 દુર્મુણુ દીલમાં સમજવી જગમાં જીવતી નકં;
 ઝાઝા રાગ મોઝા મુકી યાએ તેમાં ગઈ. સુ.

કશરથ—

૧૩

રોધી પાપીને કરું હાલ બેહાલ,
 નહીં આ હવે ચાલે, અધર્મિઓનું અધેર. યયો છે કેર. પા.
 જંગલ પહાડ ફરી વળું સૌધું સાગર તીર,
 પાતાબેથી પાપીને મરડુ ધારી ધીર—મારા રાજ્યે આજી—પા.

રાજ ગમ્મનમાં રહે પ્રજા ધણી પીડાય,

પાપી તે પૃથ્વીપતિ નિશ્ચે નરકે જાય—મારાથી એ ન થાય. પા०

રામ—લક્ષ્મણ—

૧૪

અમે હાજર હુકમ બળવા, શોધીએ બાધીએ લાવીએ પાપીને. હાજ०

ધેલા શું થયા છા, નાહક શું રોકો છો. શા०

રાધવ કુળછે જગમાં જનશુ, જનનનું ગણે ન જે તુકમાન;

રૈયત લોકનું કરે કલ્યાણ, અહનિશ તાકે એજ નિશાન,

પધારો, સીધારો, જયથાઓ જય થાઓ—શા०

રાબુક—

૧૫

લાડુ ભટની જે લટપટ જ્યાં જ્યાં જેત્રએ ત્યાં ભટ;

જનમાં જેત્રએ તે ભટ, ધ્યામાં જેત્રએ તે ભટ;

દાનમાં જેત્રએ તે ભટ. મોદાણમાં એ ખરા ભટ. લા०

અવર જાતનું નામ સાંભળીને કહે છટ્ છટ્;

પ્હેરી પીતાંમર લાડવા જમવા પ્હોચે ઝટપટ— લા०

શુદ્રછીએ પણ નાંખી અડંગા કરી મેજપતપ,

કોની માએ શેર સુંક બાધી છે આવી રે લપ ચપ—જા०

રામ—

૧૬

ફરી વન વન હું મનમાં મુઝાઈ ગયો ભાઈ;

શુંરે કંઈ કાંઈ સ્વઝ પડે નહિ—ફરી०

રાજકુમાર થઇ પાછા ફરાય નહિ, ફૂળની બધી જાય આખર કમાઈ

પાપીની શોધમાં પ્રાણ ગયા જે નથી એ આપણા ફૂળમાં નવાઈ

પ્રજા જનોનાં દુઃખ પ્રજાળવા, રાજ્ય કુમારોની કાયા રચાઈ

રામ—લક્ષ્મણ

૧૭

નમી નમીને મુનિ શીરોમણી, અરજ કરે દિન દાસ હેતે—નમી०

દર્શન આસે આવ્યા ઉઠાસે, દેજે દર્શન ધ્યાન પ્રીતે— નમી
જગ ઉપકારી જન હિતકારી, મંગળકારી તમામ રીતે—ભી
રામ વિગેરે— ૧૮

હે પકડાશે પાપી આખર લે આંધી એને ઝટપટ
શુદ્ધ થઈને માળા લઈને થઈ બેઠો હે ભાવિક બટ
શું અપાધિ એથી આંત્રી લઈ ચાલો લુગરે સદ સદ
ધર્મ વિરોધી લીધો શોધી મુકી દે ખીજી લટ પટ
મળ્યો પતો ખરો, આ પાપનો ઝરો
જીવાનનો મરો, આ પાપથી ખરો
ભેઈ નિસરો, પાપી પાંશરો, રે વાર ન કરો
નરપતિકને ઝટ પટ

સખળાં—

૧૯

ધન દિન દિસે આજનો, જયવંત રામ રાજવી
યયો જયજયજયજયકાર, જન મનમાં આનંદ અપાર
પધારિઆ પ્રજાપતિ—
ગુરુ દેવ ઉપકાર આપનો, સર્વ સાર પુણ્યના પ્રનાપનો
સર્વ કાળ વ્યાપી રહ્યો જય જય.

(૧૧)

અંક ૨ જો.

હાથીઓ—મંથરા—

૨૦

શોભા સુંદર બની બેતી બેતી જળની,
મળવી નથીજ ફરી ખુબી આવી પળની—
જળ ભરી જો આ વાદળી માંડે દોડાદોડ,
જોખનવંતી જીવતી જયમ મળતાં જીગતી જો—શો.
અંધો કેતકી મોગરો ગુલાબને ગુલાબાર,
ખુશી ખુશો ફેંકતાં હોંશે ચારે પાસ—શો.
ખુબ ખીલ્યાં જાણે રમે આગક માતા સાથ,
વેલ વૃક્ષ વિટી રહી જ્યમ નારી નીજ નાથ—શો.

મંથરા—

૨૧

રામ થતી અનુરાગ કરે જે મુગથી તેને વાદું.
મુખથી તેના વખાણ કરે જે દાંત હું તેના પાડુ
હરથગયને કૈકેઈના પાથે હું નકરી નમાડુ
ભર્તને રાજ્યારાન અપાની રામને વનમાં કાડુ
પ્રાકૃપ આવું, કરી બનાવું, મંથરા રાગી કહાવું—

મંથરા—

૨૨

ગોમુખ ધારી વાઘ ખેંચે એ; વિષ ઘટ મૃ મુખમાં
રાજ્ય પામીને કદિ ન રાખે, આની દયા એ દીલમાં,
ભોળા લોકો શું રામ રામ મુખ બક્તા

નગર લોક—

૨૩

માર મેલીલા મારકાય ખીતો—

નીંદીતી જરી રામાલા, રાંડ ભાગ્ય તારા, કુહ્યા,

કાંઠ કેવે વેરાણી કાંઠા,

ઠ્ઠાડરે પકડલે પલ્લા

કસાકાય, બ્હીવે કાંચ, ડરો નાંચ, રખે જાય—મારું

વસિષ્ઠ

૨૪

ક્યારે સીંહાસન ચઢી એસે શ્રી રઘુવીર,

એવી ઠગ્યાથી થયુ, મન માફ અધીર

નયના નંદન, જગદ નંદન ચન્દન તરુ સમ રઘુપતિ રામ,

ભવ દુખ ભંજન, જાન મન રંજન, નંદન દરારય કોટિ કામ

છત્ર ધરાતું ચમર વિગ્ધતુ, મુકટ પ્હેરાતું, આણી બ્હાલ,

એ ઠગ્યા જગદીશ પૂરે તો, ગદણે મુજને કાપો નહાલ

મોતી—

૨૫

હું નીરભાગી સરદાર ચરણ નોકરી કરવા

ખવાસણની એટી હું છું મોતી માફ નામ

એક થડી પણ હરી ન એડી, નિત્ય કામતં કામ—હું

મુજ સરખી મહીલા મોહનથી જોયનનો બે લ્હાવ.

હું દુખણી દીલમાં દુખાડું, કાવે નહી કાંઈ દાવ—હું

લાગ મળ્યો તો આજે ઉતમ, પણ આવી આ વેઠ,

નક્કો નીચમાં નીચ નોકર પણ પેટ કરાવે વેઠ—હું

મોતી—

૨૬

આહહા હું તો છુદી. ઓહોહો હું તો છુદી વાહ વાહ વાહ

હું તો છુદી

હું છુદિ હું છુદિ હું આજે થઈ છુદિ—

નાચુ કે કહું કે રમું કે જમું

ચેઈ ચેઈ ચેઈ ચેઈ ચેઈ ચેઈ છુમ છુમ છુમ છુમ છુમ છુમ,

મથરા—

૨૭

મનની મનમાં તનની તનમાં રહા ગઇ મારા મનની મનમાં
ધાર્યું હતું શું થઇ ગયું આ શું,
અન્યને પીડતાં આવી પીડા આ—
કેવલ જગની સાચી થઇકે,
જે ખાડ ખોદે તે પડે તેમાં—મં.

મથરા—

૨૮

જાડિં જાડિં હાડ જાડિં જાડ રાણી સમજાવું,
પણી રાજ્ય હાડ હાલ બાંધ ભરતે અપાવું—
નામને કઢાવું વન, ફેરવી રાણીનું મન,
ખાવાને ન મળે અન્ન, વાડમાં પાડું વિવન,
અસ્ત કરું સુખ દીન, ચતુરાઇનું એ ચિન્હ,
પછી થાડ હું પ્રસન્ન, માનું મન ધન્ય ધન્ય—જાડિં.
રામજાનો છાલ નહા જ્ય જતાં પણ છોડું—
એવા વીષવેજાને તો બેઠાં મુળથી ઉમેડું—
કદી કાગડાને ન દેવાય ખાવા મીઠાં આમ્રકેરાં ફળો જે રસાળાં
ન હોદો દિપેરેગચેડાંની પીઠે, ખમાય નહીં રામ રામજી દોઢે જાં.

સાહેલીઓ—કેકેઈ

૨૯

હાંધણીની માનીતી નારી, સુખી થનારી ચિતમાં પારી—
સાસુ નણું નહીં કહે કાંઈ, માનતી મોટી મોજ,
મગન મગન મનમાં રેતી, પછીની માનીતી રોજ—ધં.
જેને પછીનું સુખ જગતમાં તેનો સુખી સંસાર,
પછીના માન વિના પછીઆણી, ઠાર દરાયું પાર—ધં.

નાક વિનાનું માનવી જેનું, લુગ વિના ભોજન,
ધણીના માન વિનાનું તેનું, જીવતીનું જીવન—ધ૦

મંથરા—

૩૦

કાલે રામને મળશે રાજ—ભુંડી૦
જેરને દોરને તોરને વળી ઝોર થશેજ મિજનજ—
તારેને ભરતનો ભાવ ન પુછશે રેશે દુકડા કાજ—ભુંડી૦
ધગધગ કૌશલ્યાજ પુજાજ થશે એ રાજમાન—ભુંડી૦
દાસરેડે અતિ દુઃખમાં જશે તારો દાડો રાત—ભુંડી૦

મંથરા—

૩૧

અરે બાળ તારો શિરપાળ એ મારે હરામ
ન્યારે એ રામ, પામે દમામ, જશેજ હામ લાય મારી તમામ—અ૦
શાવલું આપી તને ભિક્ષા મગાવશે માન માઈ પાન હૈયાકુટી તું માન
ભરૂંસો રાખીએ એક ભગવાનનો,
ભરૂંસે છુટી ભુંડી હરીશ હેવાન—

કૈકેઈ—મંથરા

૩૨

ભુંડી નહીં લાજે ન્યમ આવ્યું ત્યમ લવવા માંડ્યું
વાહરે છલુકો છતનન છત છત—લું૦
જગ ઉપકાર ધર્મ ધુરંધર રામચંદ્રને તું નીદે,
જા કર કાળું કાળા મેની—ઝોય ઝોય જોલ જોલ—લું૦
દશરથ નંદન ભવ ભય ભંજન જન મન રંજનકારી જે,
શિકોતરી બિદે શિદ તેને—ઓ૦
હસ્તન વચન દાવાનળ પ્રગટી સજ્જન વૃક્ષ બંધા બાળે,
હિત વચન જીવનું ત્યાં શુ ગણુ—ઓ૦

કશરથ—

૩૩

ખારી શું તું રીસાઈ ખરે જરીક જરીક જો અરે—ખારી.
 વચન વ્હાલી જુલયાએ કહ્યું નથી મેં આકરું
 અરે અરે અરે—જરીક જરીક જો અરે—ખારી.
 ભટક મટક ચાલ રસિક, નેણ, વેણ, ક્યા જુરી
 અરે અરે અરે—જરીક જરીક જો અરે—ખારી.
 મધુર માલતી રીસાય હાય બમર ક્યાં જશે;
 અરે અરે અરે—જરીક જરીક જો અરે—ખારી.

કેકેયી—

૩૪

બંધે રાજ્ય બરતને ના મળો નહીં મારે એથી કામ;
 પથુ વનમાં કાઢોને પીયુષ પહેલાં પત્નો રામ.
 શોકજીનીના સુતની કિરતી આવે મારે કાન;
 ઠેર ઠેર ને ઘેર ઘેર એ રામ પામે માન.
 નાના નહિં સંભળાયે મુજથી રાજાજીએ નામ.
 અગ્નિ માંહિ દાઢકતા જો આવે કોઈ કાળ;
 વાંઝણી જો કોઈ કાળે પામે કંઈ બાળ;
 તોયે મારું વેણુ દરવુ રાજાજી કરામ.

કશરથ—

૩૫

વ્હાલી તું વિચાર કાંઈ થાય શું હરીતી;
 રામે તારું શું બગાડ્યું, જો જરી રસીલી.
 તડકો છાંયડોજ નેણે, જન્મિને જોયા નથી;
 હાય મારો રામ કેમ વેહો પીડા અતિ;
 ભાવતાં ભોજન જખ્યો સમયે સમયે ને ધણી;
 હાય કંઈમળ ખાઈ જીવશે શું એ ધણી.

ખમા ખમા ખામદાર પામ જેની બચરે;
હાય જાય રામ તે શુ એકબોજ વન વિશે.
કાલાવાલા કરી હું વહાલી બાળા માગું આપ્યું;
મદન સુંદર રામચન્દર વન અંદર ના જશે.

દશરથ—

૩૬

જે આ મસ્તક આજ સુધી તો, કોંઈને નમ્યું નથી આ જા માંહી
મન્દ્ર ચન્દ્ર પણ જેની દોસ્તીમાં. દરનિશ મહેતા પોતે મજામાં—જે.
તે મુજ મસ્તક તુજને નમાવું, કાંક દયા કરે મહારાણી—જે.

રામ

૩૭

પીતાજી તમે જરા ન શોક કરતા
જનમથી જે છે પાલણુ કરતા
વચન તેનું લોપુ ન જીવ આ જતાં--પિ.
મહા ઉપકારક માત પિતાજી,
ભજન તેનું મહા મુરખ ભૂલના--પિ.
ભલે બરત બાધ રાજ્ય કરે આ
માજી ખુશીથી જાડું હું વનમાં-પિ.

કૌશલ્યા—

૩૮

અરે બાધ તું તો નયન તણી કીકી સમ અરે,
સમાઈ છે મહારી સકળ શુભ આશા તુમ વિશે,
તને બાધ છેડે પણ પણ નથી હા હજી ક્યો,
ચીરાયે આ હૈયું વચન સુત વહાલા શું ઉચ્યો,
અરે તારાં મિકાં મધુર વચનો કેમ વીસરે,
અને વાઈ તાઈ વદન ક્યમ ભુલું અતી બહુ,
સુંવાળી આં કાચે કકણ દુઃખ સેશો વન તણાં,
ભલે જાં જાં બાધ પ્રથમ જીવ મારો લઈ તું જ

• લક્ષ્મણ—

૩૯

નહીં નહીં સાંખી ખવાય;
 નહીં અન્યાય માછ આ હુથી સહેવાય;
 આવો હાય જીવો ન્યાય રઘુરાય હાય થામ;—
 વાળ ઝાલી પાપણી કૈકેયીને હાલ હાલ પહોચાડું સ્વરગે. હાય૦

રામ—

૪૦

સેજ પલંગપર પણ નહીં સુખ માંદિ સુવાય;
 રાજ્ય તથા સુખરાજ્યું કોમ્પી મન લલવાય—સાચે સુખી આની સુખી છે રાજ
 ચતુર નર ચેતી જે-મનછ મુમાફર રહેજો ખચરદાર. સા૦
 ખટસ ભોજન પણ નહીં, ખાંતે કરી ખવાય;
 હાય વાય કયાદાં છવનર એવે જાય. સા૦
 ઓ દુશ્મન પાપકર્મો. ઓ ઓ ખજવાખોર;
 ખાશે કે શુ ખાશે હાથી દેશે દોર. સા૦

કૌશલ્યા-રામ-લક્ષ્મણ.

૪૧

હો જયો આગ તમે વન્ન માંદિ;
 થઈ દુઃખીઆરિ પુત્ર વિશેષે રે રે હા હા હાય. હો૦
 કોણ જનમનાં કરતુકો નડીઆં હે જગત્તાય;
 લાકનાયાં લાડકાં જાણે તજીને સાય. હો૦
 હુકમ વડીલનો પાળવા જઈએ અગે વનવાય;
 ધર્મી દેખી યાજને, માછ ન યાજો બિનાસ. હો૦
 દુઃખીઆં તમને દેખીને, કોણ દુઃખી હીલ થાય;
 જગપતિ રાજ રાક્ષી નિત્યે કરતો સ્હાય. હો૦
 વૈસવ ભોગ તજી લલા વનમાં કેમ વસાય;
 ક્ષત્રી થઈને વૃધ્ધની આજ્ઞા ક્યમ લોપાય. હો૦

રેવન દેવી દેવતા તમને સોંપું હાલ;
બાળક નોધારાં પડ્યાં લેજો એની ભાળ.

હો.

સીતા—

૪૨

ચડતી પડતી જગતમાં, સરજી જીવન સાથ;
ઉદય અસ્તને જાણવા કાળ તણા એ હાથ.
સુખીઆઓ સુખીઆજ નથી રહેવા સદાકાળ;
દુઃખીઆઓ દુઃખીઆજ નથી રેવા સદાકાળ.
સુખી હોય દુઃખી થાય, દુઃખી હોય સુખી થાય;
રંક પણ માંહિ રાય રાય રંક ભેજે ધાય;
કળી ખીલી જુગ જુગોથી પછી ખરી જાય;
વાદળ વરસી પછી છેવટે વેરાઈ જાય.
માટે મુંઝાવું નહિં આપદમાં ધરી ધીર;
કાળ હાથ સામે ટકે રંક નેડ રજુધીર.

સુ.

સીતા—

૪૩

પિયુષ આજે મગન મગન મન થાય—પીયુષ પધારિઆરે—મ.
ભરી મોતીડે થાળ સખીઓ, વધાવી દ્યો રધુરાય.—સાહેલીઓ.
રસીક સખીને રીઝવોરે, આગે રસીક વર રાય વિ.
મધુર કળીને ખીલવોરે, ચતુર સુદર નર રાય વિ.

રામ—

૪૪

રહોને રમણી સ્વરગ આ ગણી—મુખે મુખે
શંકટ ઉતકટ વીકટજ વન વિશે વેદાશે રો વેદાલી મારી—મુખેમુખે
કોમળ આ કાયા તારી, સુદર અતી સુવાળી
વન પીડા વેદાનારો, નથી એનાથી ઓ નારી
શુશ્રુવતી સાચી સતીરે, હઠ મુક્ય પડતી

આવાં આવાં મીઠાં તારાં વચનો સુણી
સેવા પુરી થઈ સુદ્રી રેળે સુખી—૨૦

સીતા—રામ

૪૫

સુખમાં રહેલ કરાવી જોણે, દુઃખમાં નવ દુઃખાયે તેને,
નરકે વાસ ન મળવો તેને, ધિક્કધિક્ક છે એ નરખરને,
પાપિમાં પાપિ પાગરને લૂણ હરામ કરયું છે જોણે,
જેણે સૌ સાંધું વિસ્વાસ બંધાયો જે આશા પાસે,
પ્રિતી પળમાં ભુલી જાશે દુસ્મન થઈને સામે થાશે,
કેમ બલુ થાશે—તેનું કેમ બલુ—

સુખ૦

આપ પ્રસાદે સ્વામી પામી, નવિન નવિન રસ રસ સુખકારી,
મોજમજા મન મોહન નાથે, સાથે રહી દીધી મનહારી,
ખીલવી ખુશ ખુશીથી, ચંદ્રે કમળીની કમ્ભાવાવાળી.
જીવન જીવન હાર રામરણુ, પણ લઈ કીધું મનમાં ધારી,
જ્યારે મુંજને સાંધે જીવન, અધ્ધર રાખું ત્યારે હું મન
પાપીમાં હું પેહો નંગર, થઈ સુદ્રીતો સ્વામી સુખકર
સ્વામીજી ન મુકું રંગ વાહ વાહ રંગ રંગ
નાટ વિટિ નારી રંગે વાહ વાહ રંગ
સાથે હરણું સાથે ફરણું સાથે રમણું, સાથે જમણું
નાના નાથ વિના નાહ રેણું

... ... ત્યારે સુખે સાથેરેને—ધારી૦ સુખ૦

મણીઓ—

૪૬

કદી કોઈ ન માયાં હશે રે હાય !
માતા બાળ મૂકી મરણમાં રે હાય !
આપ વશ નથી માને યશમાં રે હાય !

મળી શાવકી માતા હા જેને,
મળ્યો જીવતાં જીવત જન્મ તેને,
દયા લેશ ન દિગ્ગમાદિ એને,
હાય માતા, ધિક્ક પિતા,
બહુ રીખાવો અનાથ બાળક,
શરમ શરમ છે શરમ પિતાજી હાય !

જેશંકર—

૪૭

નવી મારી ડાહી અને ડંભરી, હું ભમરન જો બમરી—
ભમરીનો મારે ચટકા, મુખ્ય એ રસના ચટકા
એ કેશે બેશ તો કહું હાજી હા

એ કેશે કે હા તો કહું વાણ્યા—

મા૦

રામશંકર—જેશંકર

૪૮

ના કરીએ વિસવાસ, કદીએ નારી નીત દુઃખકારી;

અતિ દુઃખકારી, નિત દુભ નારી, જેર તણી ઝારી,

ના૦

મુખમાં કાંઈ મનમાં કાંઈ, કૃતી કાંઈ કરતી કાંઈ,

સાચું ભાઈ, સાચું ભાઈ, સાચું ભાઈ, સાચું ભાઈ

ના૦

કેમ કેતાતાને, ભાઈ ભૂલ્યાતાલે.

હાં નવી મારી, બસ બાપ જખમારી

ના૦

રામ—

૪૯

માણું પ્યાર પિતા મારી માણું આજે રાજ્યને પાટ આ ત્યાણું

મા૦

સરજ સમ રામ દ્રષ્ટીયા હું સરજવંશી ચલાવ્યું રાજ;

તેમ ચળવશે ભાઈ બાળજી મનરૂપ આ જખમ ઝાંઝ.

મા૦

જાણું અગ્નિજ્વે-રડી અગ્નિમાને, જે જે ક્રીધા મે અન્યાય;

રાધીરીઝાવ્યા રંક રીઝાવ્યા, તે સર્વેની દેજે ક્ષમાય.

મા૦

અંક ૩ જો.

દાસીઓ—

૫૦

મેળા કરતી કાંચડી કાંચ દુઃખ આવે જાય,
લીલા શ્રી જગદીશનીરે મુરખ ગોથાં ખાય,
પતે સમયનેજ વિચારીરે—હા—કરન તણી બેની બલિહારી
કુળે ખીલી કુસુમ કળા લે, સાંજ પડે કરમાય,
ચોથડી ચળકી ચંદ્ર ગગનમાં ઝાંખો ઝટ થઈ જાય—૫૦

ભરત—શત્રુધન

૫૧

તું આધાર જગ સરદાર દીન જન દુઃખ હારી,
દીન જન તારક અધમ ઉવારક.
સમરણ કર જય જગદીશ જગદીશ
લધુ શીશ નામી શીશ
ઝડપ ઝડપ પલુ મદદે મળીને,
સંકટ સકળ લે નીતારી નીતારી—તું
ભવ ભય હારી છાયા તારી છાઇ જગતમાં,
સદા સદા સજ કરણા કૃપાળુ,
સર્વેશ્વર તું થા સહાય પડુ પાય,
આ તનને ધનનુ અરપણુ ધારી—તું

બહેરી—

૫૨

નામથી અબજા કામથી સગળા જીવતી જલમ જોરે
એનો કમકા—મારે રે વાતે માનવી—
દશરથ જેવા દેવાંશીનું મુકાવી દીધું માન
કોને ભાઈ એ શું અબજા, કે બળનું એ નિધાનરે—

હસતાં હસતાં હાડ એ ભાગે, વહી મધુરાં વેણુ
મલમલાનાં બાન બુલાવે, મારીને કારી નેણુરે—

બેમીનો વાહ વિવાહ ૫૩

વશ નારીને કરવી જો ધારો ગોખી રાખો સરસ આ ધારો
મારો બુધેથી માર; બેતાં વાંકી લગાર
રે'શે પાંશરી તો રાંડ બસે જાતની હો રાંડ—
નહિ મોઢિ પડો જોઈ મોઢું, રાંડ જાત એ તો રખડતુ રોકુ
ઝાકું જેમ જેમ જેમ એ પીટાયે દા'ડે દા'ડે એ પાશકે થાએ

૨૧૦ વાહ વાહ ક્યાંથી કાઢ્યા આધારા, ગળ્ય ગળ્ય છે કાયદા તમારા
અરે બેશ વાહ બેશ, મુકું દેશ પુણે પેશ.—૫૨

સીતા— ૫૪

સતીને તો પતિ તણી જાંયા સદા સુખકાર—

સાચો દેવ બરતાર, પાલણનો કરતાર

સુખ શાંતિ અર્પનાર, સુખે દુઃખે સ્થાયકાર—સતિ૦

અખળા વેલી આધાર વાલમજી વૃક્ષસાર

ઉપડી ચાલે જે વાર, લલના વેલી લાચાર

નક્કી પડે યદ્દ નોધાર, જીવતાંતો જીવનહાર

સગ નથી છોડનાર, દુષ્ટાના એતો દેદારે—

ના ના ના—સુખ થાય, દુઃખ થા, રંકરાય,

પતિ પાય, સતીગાય, સેવ્યે જાય, જીવ જાય બસે જાય

જગતમાં જનમ તે લલનાનો લેખે થાય

જપતપ દાન ફળ સ્વામીની સેવાની માંભ

માટે નહિ મુકું સંગ ના ના ના—

. બહેમીની મી—

૫૫

માઆપે જીવતાં નરકે નાખી દઈ આ બહેમીને
 દીધું ગળથુથુ માંદિ શેણે ઝેર ન ઘોળીને—
 માળો દેતો હમરામાંથી ને ઘર માંદ પેસે
 બાળા સાથે પણ વાત વાતમાં લઈ બુધુ ખેસે—
 જમવા રમવાને દેવ દરશને પણ નહીં દે જાવા
 હાય જુલમ આવા આવા ક્યાં સુધી ખમી ખાવા—
 હુજ ખરીકે કળા કળવી મદ એનો મુકાવું
 પગે લગાડી એની પાસે માફી પણ મંગાવું—

માછી—

૫૬

જિજ્ઞાસીઆ હો બાડે કા રસીઆ રોકાન મોરી ડગરીઆ.
 તેલ લગાલે હો કુચેલ લગાલે
 એર મસાલેકી ટોપીઆં—
 કારીકારી જુલ્હી પર જીઆ મોરા તલસે
 હો તમ તક મોરે નજરીઆં હો મારે સૈયાં—રા.

રામ—નરમણ—સોતા

૫૭

લજી જીવ લે જગનાથ કૃપાળુ—
 ભોગ કમળમાં જીવ બમર આ,
 રાચી રહ્યો શીદ નાચી મુરખ તું—
 પાપી દવાનળ માંદિ પ્રજા
 હોંશ કરી અકસોસ નરે એ—
 જ્ઞાન મુધારસ સિચી સ્વામી •
 તાપ ત્રિવિધ તુ કાપ મયાળુ—

ભરત—

૫૮

હાથ દીશે કેર થયો કંઈ
ગમ આમાં કંઈ ભાઈ પડે તહી—
કહી શુ ગયા હશે તાત સ્વર્ગે,
ભાંડુ જનશું પુટયું કે કોઈ—
ભાર્તિ ચાલો ઝટપટ ઝટપટ મંદિરમાં જઈએ
માતાજીને પુછી ગાછી માહેર તો થઈએ—

ફેફીય—

૫૯

પંધારો કુમાર મારા પ્રાણના આધાર
વત્સ શશીના વિના ચંદ્રોરી લાચાર—
પુત્ર તરૂને આશરે માતા વેલતી વૃદ્ધિ યાય
અમો અગમને દોણુ આધાર
તમોજ પ્રાણ વત્સ તમોજ આધાર ગાર—
કેવુ તપેરે ભર્યજી તમ આ સુરેર મળ લલાટ
પહેરો પહેરો આ મૂચુટ કુમાર—તમોજ—

શતરૂધન—

૬૦

હર હર હર રેરે રંગા હર હર,
નહીનો હાત હાલ જોડેક્ષત્રી સુરપુર,
મોહુ તારું બાળ એચી કાડીશ બાલ,
જોને સામે આવી હોલો હાલ કાળ કાળ,

ભરત—શતરૂધન

૬૧

ભરેજા (૩) નિમક હરામ જરે અહીંથી તારું કાળું કર
તને ઉમંગે જોજો ભોજન ભાવતાં સીધાં,

ભાડ લડાવી દીધાં ખાનને પાન દીધાં.
 પ્રભુ સમાન પૂજા વિના અંતરે કીધાં,
 વચન રસિકા મિહાં તેને તો દગા દીધા—નીમક૦
 જાડે કુવે ઉતારી, વર્તને તે છે વાદી,
 ન્યાયી નરપતિને, દીધો રહેજે હુઆયી.
 વિશ્વાસ ધાતીનું પુરી, દશ તારાંછે ખૂરી,
 ચુચુ બધે યનારી, ધિક્કારરે નિચ નારી—નીમક૦

નારક—

૬૨

અરેલાંલાં અરેલાંલાં અરેલાંલાં છવતું તજેમાં
 ધાય એથી પાપ અમાપ—૭૦
 એકતો તું રાજની રાણી
 ચર્મ જાણીતી જગ માંદય—૭૦
 જાને માફી તું માગી લે
 નહા રામ કૃપા જળ માંદ—૭૦

શિલ—

૬૩

મળશે મળશે પ્રિયા મારી પ્રાણુ
 બનશે બનશે આ બુદ્ધો હેવાન—
 નારી ચરિત્ર નકરી અજળ, જુઓ કેવો કરે છે ગજળ
 કરે પુદ્ગાને જાળ, દણ્ડિજ દલાલ, હાથે કરે હલાલ
 નારી છેડ્યામાં માલ નથી જરીએ માલ,
 બને બને એ વહેતી નાદાન—મળ૦

વહેતી—

૬૪

મારે કુડે ન વશ વહુ થાએ, ઝાઝા રોફિથી ઝાઝી વંઠી જાએ

મે તો પ્રત્યક્ષ પારખું જોયું, હાથે કરીને નાચ ઉઘોળ્યું,
નીર નાહક મુંઝમે વલોવ્યું—

હજા કામતી વશ કરવાળી, હેત પ્રતિમાં આશી સમાણી
માર ઝુકતો નાશની નિશાનીરે—

સદ્દમણ—સાધુએ

૬૫

જયદેવ જયદેવ જયજય જય ત્રાતા

ધત્રા વધાપી વળી જગ વ્યાપી જ્ઞાન દાન દાતા

જે જે રૂપે જે પુજે તે રૂપે પ્રગટે;

પાળી પેઠે રંગ જ્યા ભાગ્યતથા પતટે—

ભજ રઘુવરને ભજ રઘુવરને રઘુવરને ભજ મૂઢ મને;

પાપ ગંધે આ ભજન સુગંધે ઝટપટ હવડા જાય ગતે;

આ સંસાર નગરમાં ભમતાં નરમચળી પામ્યો આરે;

જીવ સુરહારા જરી ચૂક્યા તો ફરી ન છુટવાની વારી—

સદ્દમણ—

૬૬

નાનાદુર જન કદિ નહિં ડરશે,

નહિં ચૂકી લડ લાવ ભલે પછી આપ ખુશી થઈ મરશે—

નાવ કુદેલા કદિકાળે પ્હોંચાડેશુ પાર

કૌવચ કરા કાંઠા પેઠે રહોરહી દુખ દેવારા નીચ નહારા કરશે ચાળા

કાંઈકે હાલા નહીં દેશે ઠરવા કે આપ ઠરશે

વશીષ્ઠ

૬૭

રઘુનીર ખેડા જોપણે લડ જનકીજી સંગમાં,

અંગે ભમુની મસ્તક વૈરાગ્ય કરા રંગમાં,

શોભે જટા શિશ હાથ માળા વસ્ત્ર ભગવા અંગમાં,

પાસેજ સદ્દમણ ભાઈ ઉમા ભક્તિ ભાવ ઉમંગમાં—

રામ—લક્ષ્મણ—સીતા— ૬૮

નરવર અમને વિસારી, જઈ જઈ સ્વર્ગે કાંઈ વાસ—
 કાંડે કાણુ લાડ લાગે, પૂરે કાણુ અંતરના અભિલાષ—જ૦
 શીરના છત્ર સમા ગયા, પિતા છત્ર પતિ હાથ
 કડવાં હિત વચનો કહી ક્યાં જઈને સભળાય—જ૦
 તાત મરણુ હેમંતયાં શિક્ષા અમૃત પેલ
 સુકાર્ધ ગદ્ય સેજમાં જુઓ નશીબના મેળ—જ૦
 વીતી તે જન બલુશે, ખીંચતે મન રહેજ
 અંધો સાચું સમજતો, કેવું કિમતી તેજ—જ૦

ભરત— ૬૯

મૂઠ મનિ હું મુંઝાઉ મનમાં—હાથ હવે શું કરું
 છેક છુટી પડ્યા રામચંદ્ર—આ દુઃખ ક્યાં ઉચરું—
 દુનિયા રાધણી ફિટ ફિટ કરશે—કેશે તાત હણ્યો
 રે નિરભાગીણી માતા શીઠને પ્લાણો તે ન મુજને જણ્યો
 ભાઈ ભોળાઈને રાજ્યને કાળે—રણમાં રખડાવ્યા
 નીરદોશીને આ પાપીએ—નાહક રંજડયા—
 બળી મરીશ ખસ આ મુખ કાણુ ખલાર નહી કાઢુ
 જનમો જનમ રામ ભાઈની ભક્તિ પાપી હું પ્રભુ માણું

રામ— ૭૦

પરનારી માત ગણી પરધન પથ્થર માત મન
 નીચનો રાહવાસ તજ્યે મરણદમાં રહેજે અગન
 ધ્યાનમાં નિત સખજે જગતાતને વળી પાપ ડર
 આપતિમાં વિરજ વરી સંધ્યામમાં શુરવીર ખન

(૨૯)

ભાષ આ શિક્ષા સુંથી નીત્ય ચાલને
પ્રભુ પેઠે પૂજાઈ મનમાં મ્હાલને—

કવચાં—

૭૧

ચર્ણ પ્રભુ પડે શર્ણ ધરીને
અમર સહુ હળી મળી હળી મળી—
સુર સુખ આશ વરી તુમ પાસ
લક્ષ વનવાસ નજર કરી પ્રતાપી પ્રતાપી—
જ્યકારી ઉપકારી રઘુવીર કરધારી ઉદ્ધારી
રાખો રંગમાં રાખો રંગમાં શીતાના સ્વામી—પ્રતાપી૦

